

УДК 342.9:340.132.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.56>

ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Кантор Н.Ю.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська Політехніка»
ORCID: 0000-0001-9533-0851*

Кантор Н.Ю. Показники та критерії ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права.

Авторкою встановлено, що критерії ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права – це визначене мірило оцінювання об'єкту дослідження крізь призму показників кількісного та якісного характеру. У свою чергу, показники ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права – це узагальнені характеристики об'єкту дослідження, виражені у числовій або якісній формах.

Доведено, що критеріями ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права можуть бути: функціональні, соціальні, економічні, політичні, ідеологічні та інші. Функціональний критерій – дає можливість визначити повноту та правильність окреслення законодавцем цілей та призначення норм адміністративного права. Соціальні критерії – відбивають рівень реалізації прав і свобод приватної особи у взаємовідносинах із органами публічної влади та їх посадовими особами, рівень організаційних та правових можливостей особи вступити у адміністративні правовідносини тощо. Соціальні критерії можуть бути представлені кількісними (відношення кількості випадків реального використання певного права в публічній сфері до кількості намірів осіб ним скористатися; кількість наданих адміністративних послуг, зареєстрованих громадських організацій або спілок, рівень соціального напруження у суспільстві і т.д.), та якісними (якість та простота надання адміністративних та соціальних послуг населенню, соціальна захищеність населення, безпека тощо) показниками.

Економічні критерії – можуть відображати здатність механізму цілепокладання норм адміністративного права закладати підвалини для результативного використання бюджетних та інших ресурсів з метою досягнення поставлених законодавцем цілей; можуть містити дані про фінансові та інші витрати, спричинені використанням адміністративно-правових норм; рівень виконання фіскальної функції держави тощо. Основними показниками економічних критеріїв є різноманітні кількісні показники. Якісні дані можуть відображати ступінь переходу певного типу адміністративних правовідносин в інший, більш оптимальний, якісний стан за рахунок дії норм адміністративного права та правильного визначення її мети на стадії їх створення. Політичні критерії дають змогу встановити здатність механізму цілепокладання норм адміністративного права сприяти досягненню цілей і завдань держави, виконання державою своїх внутрішніх та зовнішніх функцій та зобов'язань.

Ключові слова: адміністративне право, норми адміністративного права, механізм, ефективність, кількість, критерії, показники, цілепокладання, якість

Kantor N.Yu. Indicators and criteria for evaluating the effectiveness of the goal-setting mechanism in administrative law norms.

The author has established that criteria for assessing the effectiveness of the mechanism of goal-setting within administrative law norms represent a clearly defined measure for evaluating the research object through quantitative and qualitative indicators. In turn, indicators of effectiveness of the mechanism of goal-setting within administrative law norms are generalized characteristics of the research object, expressed either numerically or qualitatively.

It has been proven that criteria for assessing the effectiveness of the goal-setting mechanism of administrative law norms can include functional, social, economic, political, ideological, and other categories. The functional criterion enables assessment of the completeness and correctness with which legislators define the objectives and purposes of administrative law norms. Social criteria reflect the extent to which individuals' rights and freedoms are realized in their interactions with public authorities and officials, as well as the organizational and legal capacity of individuals to engage in administrative legal relationships, among other aspects. Social criteria can be presented through both quantitative indicators (e.g., the ratio of actual instances of exercising specific rights in the public sphere to intended cases; number of administrative services provided; number of registered non-governmental organizations or unions; levels of social tension in society, etc.) and qualitative indicators (e.g., quality and simplicity of administrative and social service provision, level of social protection of the population, public safety, etc.).

Economic criteria may reflect the capability of the administrative law goal-setting mechanism to establish conditions for the efficient use of budgetary and other resources aimed at achieving legislative objectives. They may include data on financial and other costs incurred through the application of administrative law norms, as well as the degree to which the state's fiscal function is fulfilled. The primary economic indicators are various quantitative measures, while qualitative indicators may demonstrate the degree of transition from a certain type of administrative legal relationship to another, more optimal and qualitative state, resulting from the effective operation of administrative law norms and proper determination of their goals at the stage of their creation.

Political criteria allow assessment of how effectively the mechanism of goal-setting within administrative law norms contributes to achieving state goals and objectives, as well as supporting the state's internal and external functions and obligations.

Key words: administrative law, administrative law norms, mechanism, effectiveness, quantity, criteria, indicators, goal-setting, quality.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з ключових умов підвищення якості адміністративно-правового регулювання є ефективність механізму цілепокладання норм адміністративного права. В умовах динамічних змін соціальних, економічних та політичних процесів важливого значення набуває чітке визначення та обґрунтування цілей, задля яких приймаються і реалізуються адміністративно-правові норми. Однак сьогодні питання формування відповідних показників та критеріїв оцінки ефективності такого цілепокладання залишається недостатньо дослідженим, викликаючи значні наукові дискусії.

Проблема полягає насамперед у тому, що відсутність єдиної методологічної бази для визначення показників і критеріїв ефективності ускладнює як процес формування адміністративно-правових норм, так і оцінювання результатів їх реалізації. Це, в свою чергу, негативно впливає на практичну діяльність органів публічної влади, адже без належних критеріїв оцінки неможливо здійснювати якісний контроль, аналізувати та коригувати адміністративні рішення, забезпечувати результативність та цілеспрямованість адміністративно-правових заходів.

Наукова актуальність обраної теми полягає у необхідності вирішення проблеми концептуальної невизначеності щодо критеріїв і показників ефективності саме механізму цілепокладання адміністративно-правових норм. Практична значущість дослідження визначається тим, що розроблення науково обґрунтованих критеріїв дозволить забезпечити прозорість і об'єктивність процесу цілепокладання в адміністративному праві, що позитивно вплине на якість правового регулювання та управлінську практику загалом.

Враховуючи зазначене, актуальним є наукове завдання щодо систематизації існуючих теоретичних підходів, визначення основних критеріїв та показників ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права та формування практичних рекомендацій щодо їхнього застосування у діяльності органів публічної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика ефективності права вже тривалий час знаходиться в центрі уваги юридичної науки, що підтверджується значною кількістю наукових досліджень і публікацій. Водночас науковий пошук у цій сфері є різновекторним та охоплює різноманітні аспекти адміністративного права, починаючи від загальних теоретичних засад і завершуючи конкретними питаннями пра-

возастосування. Помітний внесок у вивчення зазначеної проблематики зробили такі науковці, як В.Б. Авер'янов, С.М. Балабан, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, І.В. Болокан, Є.А. Гетьман, В.В. Глазирін, С.Л. Горьова, Є.В. Додін, В.В. Ігнатенко, Р.А. Калюжний, Л.В. Коваль, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.П. Корєнєв, О.І. Костенко, В.М. Кудрявцев, О.В. Кузьменко, В.І. Никитинський, В.В. Ліпинський, П.С. Лютіков, О.І. Миколенко, Д.В. Приймаченко, І.С. Самощенко, А.О. Селіванов, С.В. Шахов, В.В. Юровська, Ц.А. Ямпольська та інші.

Разом з тим, аналіз зазначених та інших праць показує, що науковці, як правило, досліджували загальні питання ефективності права (адміністративного зокрема) або окремі аспекти його реалізації. Проте комплексних наукових досліджень, безпосередньо спрямованих на проблему визначення саме показників і критеріїв ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права, наразі практично не запропоновано. Більшість авторів розглядає ефективність у контексті вже сформованих і реалізованих правових норм, залишаючи поза увагою саме первинний етап – етап формування цілей правового регулювання, що є надзвичайно важливим для оцінки подальшої результативності адміністративних норм.

Отже, з огляду на викладене, вбачається необхідність у додатковому, цілеспрямованому науковому дослідженні проблематики ефективності саме цілепокладання норм адміністративного права, що дозволить більш чітко сформувати методологію їх оцінки та створити підґрунтя для подальших теоретичних і практичних розробок у цій сфері. Отже, **мета цієї статті** – сформулювати та запропонувати до дискусії відповідний перелік критеріїв та показників ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Деякі вчені ототожнюють категорії «умова» та «критерій» ефективності, розглядаючи серед останніх систему об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, об'єктивні потреби його прогресивного розвитку [1, с. 41], умови юридичної ефективності норм права; 2) умови соціальної ефективності норм права [2].

Доволі значна група дослідників акцентує свою увагу лише на критеріях ефективності, залишаючи осторонь свого аналізу питання показників ефективності. Наприклад, такий підхід використовує В.В. Ліпинський, який хоча й визнає, що базовими є критерії, які передбачають оцінку рівня між досягнутими результатами та виключно метою інтерпретації, поряд із цим підкреслює, що оцінка ефективності правотлумачної діяльності вимагає комплексного підходу, який є базою для визначення інших критеріїв ефективності тлумачення адміністративно-деліктних норм права [3, с. 98-99]. При цьому вчений взагалі не розглядає та не аналізує показники такої ефективності лише подекуди згадуючи про сам факт існування показників ефективності правотлумачної діяльності.

В.В. Галуцько, В.І. Олефір та М.П. Пихтін навпаки – описують лише показники ефективності, виділяючи чотири рівні ефективності [адміністративно-правового регулювання], а саме:

– перший рівень – достатній, коли закладені в нормативно-правових актах завдання щодо забезпечення публічних прав та свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави виконуються, причому можуть мати місце поодинокі випадки порушення, але вони зазнають дієвої негативної реакції з боку публічних органів та отримують негативний відгук суспільства;

– другий рівень – недостатній, що характеризується непоодинокими випадками порушення публічних прав та свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави, але такими, що ще не характеризуються системністю;

– третій рівень – кризовий, у такій ситуації виникають системні порушення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, за таких обставин ті верстви, які вдаються до корупційних дій, набувають перебільшеного соціального значення, а ті, що і так обмежені у своєму соціальному впливі, зазнають ще більшої соціальної нерівності;

– четвертий – неефективний, коли права і свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб постійно нехтуються, а корупція пронизує все суспільство, при цьому норми адміністративного права змінюють свою гуманну і справедливую сутність, не впливають на стан забезпечення прав і свобод людини та громадянина або навпаки – є чинником його порушення [4, с. 45-46].

Натомість, В.В. Глазирін, В.М. Кудрявцев, І.С. Самощенко та В.І. Никитинський вважали, що формулювання критерію ефективності правової норми дає в подальшому можливість вимірювати (і порівнювати) ступінь досягнення мети кожним альтернативним варіантом регулювання. Вказані дослідники, наголошували, що критерієм ефективності правової норми (тобто

мірилом, еталоном оцінки) може бути тільки мета, точніше, її кількісне вираження [5, с. 165-166; 3, с. 65-66]. Слід визнати, що в аспекті нашої проблематики саме такий акцент на меті як визначальній характеристиці ефективності норми адміністративного права є базовим та таким, що загалом дає відповіді на питання й про ефективність механізму цілепокладання норми адміністративного права в цілому. Проте, вказані дослідники цілком слушно звертають увагу і на той факт, що оцінка ефективності відповідних явищ є неповною без урахування аксіологічних властивостей права, які формують самостійну групу критеріїв та показників ефективності так би мовити якісного, а не кількісного характеру. Без сумніву, такі умовиводи є цілком прийнятними й для розуміння та вимірювання ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права.

Зазначені радянські дослідники підкреслюють, що правові цілі бувають різних рівнів – від тих, що закріплені в основному законі держави та стосуються напрямів розвитку держави і суспільства до цілей конкретних правових засобів. Так, встановлені конституцією головні завдання держави, основні цілі політичного, економічного та соціального розвитку суспільства стають і головними цілями правової системи, які, у свою чергу, є провідними орієнтирами як для правотворчості, так і для дії права. При цьому, як наголошував колектив авторів монографії «Ефективність правових норм», кожна галузь законодавства, сприяючи досягненню головних завдань держави, має свою (галузеву) систему основних завдань (цілей). Тобто можливість досягнення цілей вищого рівня завжди вимагає попереднього вирішення завдань нижчого рівня. У свою чергу, цілі нижчого порядку повинні розглядатися як засоби для досягнення більш високих цілей. Основні завдання тієї чи іншої галузі законодавства можуть бути вирішені за умови попереднього досягнення цілей конкретних правових інститутів, а цілі останніх – на основі досягнення конкретних приватних цілей правових норм та їх груп. У результаті правові цілі найрізноманітніших рівнів можна одночасно розглядати як обмежені, проміжні та кінцеві [5, с. 34].

Таким чином, В.В. Глазирін, В.М. Кудрявцев, І.С. Самощенко та В.І. Никитинський підкреслюють, що система правових цілей утворює досить складне «дерево цілей» («сходи цілей»), де приватні цілі конкретних правових норм, взаємопереплітаючись і взаємоконкретизуючись, якісно укрупнюються і трансформуються в цілі правових інститутів, останні – в цілі конкретних галузей законодавства або міжгалузевих правових комплексів і т.д. (вказане співвідношення правових цілей різних рівнів можна розглядати як співвідношення загального, особливого та одиничного). Повністю підтримуючи думки вчених у тому, що розмежування правових цілей різних рівнів має важливе значення визначення ефективності різних правових систем, слід зазначити, що вимір ефективності конкретних правових норм чи його невеликих груп має здійснюватися з урахуванням їх приватних безпосередніх цілей. Орієнтація тут лише на меті вищого рівня може призвести до помилкових висновків [5, с. 35].

Використовуючи термінологію теорії інформації, можна сказати, що ефективність права (галузі права) це неаддитивна цілісність, властивості якої зводяться до сумі властивостей елементів. Саме тому ефективність великих систем правових установлень, а тим паче ефективність права загалом, на відміну ефективності правових і їхніх систем низького рівня, може бути виміряна простими емпіричними методами. Їхня ефективність, що проявляється як загальна тенденція в масі окремих відхилень, визначається лише якісно на основі аналізу суспільно-історичної практики. При цьому неефективність окремих правових норм та їх груп рельєфно не відбивається на ефективності всієї правової системи держави [5, с. 35].

Крім зазначеного, вчені, для дослідження ефективності правових норм вважають за доцільне здійснювати розподіл цілей на функціональні та предметні, ступінчасті та неступінчасті, матеріальні, ідеологічні та юридичні [5, с. 36-37]. Зазначений підхід певною мірою збігається з нашим баченням феномена ефективності у праві як категорії, що включає у себе сукупність критеріїв та показників, що визначають рівень досягнення об'єктом (явищем), що вивчається, певних соціальних, економічних, політичних або інших результатів. Тобто ми, як і свого часу В.В. Глазирін з В.М. Кудрявцевим, визнаємо пріоритет цільового підходу та вказуємо на розмаїття цілей, які можуть досягатися правом, його нормами, правовим регулюванням тощо.

Запропонований радянськими дослідниками підхід про пріоритетність досягнення мети як ключового критерію ефективності права застосовується й деякими іншими сучасними вченими-правниками. Так, Н.Я. Лепіш та І.М. Проць, описуючи ефективність тлумачення норм права та видання інтерпретаційного акту, обмежуються лише тим, що зазначають, що критерієм ефек-

тивності акта тлумачення є повна міра досягнення мети, що ставиться перед актом тлумачення. Науковці уточнюють, що під час визначення ефективності інтерпретаційного акта беруть до уваги мету, що була визначена при виданні норми права та реально досягнутий результат у процесі функціонування цієї норми. Інакше кажучи, рівень досягнення цієї мети буде визначити рівень ефективності акта тлумачення [6, с. 69]. Як бачимо, це свого роду усічена, спрощена модель цільового підходу, яка не відображає його глибини та багатоступінчастості.

І.В. Болокан так само пропонує визначати критерії ефективності реалізації адміністративно-правових норм як обрану для оцінки результату втілення норми у життя міру оптимального співвідношення «мета–результат–витрати» [7, с. 90]. Однак на відміну від Н.Я. Лепіш та І.М. Проць та інших вчених дослідниця пропонує їх розгляд як певної триелементної ланки, що складається з: «умов ефективності реалізації норм адміністративного права» – обставин (їх сукупності), що сприяють реалізації, враховують особливості реальної дійсності і забезпечують результативність правового регулювання; «критеріїв ефективності реалізації норм адміністративного права» – обраної для оцінки результату втілення норм адміністративного права у життя міри оптимального кількісного та якісного співвідношення «мета–результат–витрати»; «показників ефективності реалізації» – наочно підтвердженого кількісними параметрами доказів дієвості положень, закріплених у нормах адміністративного права [8, с. 382]. Такий доволі нетиповий (як для доктрини адміністративного права) розгляд умов, критеріїв та показників ефективності реалізації адміністративно-правових норм дав І.В. Болокан привід для формулювання єдиної для всіх таких ланок класифікаційної моделі: «1) об'єктивні та суб'єктивні; 2) загальні та спеціальні; 3) базовий авторський розподіл – ті, що безпосередньо пов'язані з предметом реалізації; ті, що безпосередньо пов'язані із суб'єктом реалізації; ті, що безпосередньо пов'язані із процедурою реалізації, й подано детальний їх аналіз» [9, с. 19]. На нашу думку, такий підхід є не зовсім правильним та збалансованим, оскільки, «умови» та «критерії» є самостійними (хоч і з тісним кореляційним зв'язком) категоріями, мають свої окремі ознаки та вихідні «мірила» для класифікації.

С.М. Балабан також доволі нетипово підходить до вирішення вказаного наукового питання. Він, враховуючи специфіку предмета адміністративного права й положення про механізм адміністративно-правового регулювання, пропонує наступні блоки параметрів (критеріїв) ефективності адміністративно-правового регулювання:

«1. Структурний блок параметрів ефективності адміністративно-правового регулювання:

1) відповідність між змістом адміністративно-правового регулювання і його стадією. Серед стадій адміністративно-правового регулювання, як і правового регулювання загалом, зазвичай виділяють такі: а) стадія видання юридичної норми та її загальної дії; б) стадія виникнення прав і обов'язків (правовідносин); в) стадія реалізації прав та обов'язків, втілення їх у реальній поведінці учасників суспільних відносин; г) факультативна стадія – застосування права, коли компетентний орган видає владний індивідуальний акт;

2) відповідність методу адміністративно-правового регулювання змістовним характеристикам суспільних відносин, що входять до його предмета. Це означає, що, не дивлячись на безумовне переважання імперативного (субординаційного) методу в регулюванні суспільних відносин варто виважено підходити до збалансування публічного й приватного у праві, в тому числі і перш за все у відносинах державного управління;

3) відповідність способу адміністративно-правового регулювання суспільним відносинам, що входять до його предмета. Ефективність адміністративно-правового регулювання залежить від того, наскільки у способі регулювання відобразиться, по-перше, специфіка конкретних суспільних відносин та, по-друге, соціально-історичний, економічний, культурний контекст їх виникнення, розвитку, припинення;

4) відповідність типу адміністративно-правового регулювання його засадам, предмету, суб'єктам. У зв'язку із цим обов'язковою умовою забезпечення як загальносоціальної, так і галузевої ефективності адміністративно-правового регулювання є дотримання принципових положень щодо обрання конкретного типу правового регулювання, який би повною мірою відповідав статусу суб'єкта адміністративно-правових відносин, характеру й обсягу його повноважень. В іншому випадку матиме місце розбалансованість прав і обов'язків учасників суспільних відносин, на які поширюється юрисдикція органів публічного управління, що потенційно може спричинити конфлікти різної природи, в тому числі й криміногенної [10, с. 64–68].

II. Функціональний блок параметрів ефективності адміністративно-правового регулювання:

1) внутрішньогалузева й системно-правова узгодженість, несуперечність, техніко-юридична виваженість юридичних норм, націлених на регулювання суспільних відносин у сфері державного управління, а також їх змістовна актуальність, реальна соціальна затребуваність, безконфліктність;

2) стан адміністративно-правових відносин, що є складовою механізму адміністративно-правового регулювання і має відповідати інноваційним тенденціям соціального розвитку, забезпечувати дійсні можливості реалізації прав і свобод, законних інтересів, виконання юридичних обов'язків з мінімальною корупційною складовою та максимальною зацікавленістю у їх підтриманні, розвитку адресатів юридичних норм;

3) відповідність актів застосування й реалізації адміністративно-правових норм вихідним цілям адміністративно-правового регулювання, вимогам законності, своєчасності й соціальної справедливості» [10, с. 64–68].

У свою чергу, В.В. Юровська зазначає, що ефективність методів адміністративного права слід розглядати у кількох аспектах, під кутом зору різних факторів впливу, кожен з яких формує самостійну групу критеріїв ефективності, існують у нерозривній єдності між собою та дають змогу дати загальну оцінку рівню ефективності використання методів адміністративного права в цілому або його окремих різновидів зокрема. На її переконання, важливо, щоб мірила оцінювання методів адміністративного права відбивали одразу кілька площин сприйняття результативності (чи навпаки) адміністративно-правового регулювання та правового впливу норм адміністративного права [11].

Зокрема у її баченні, соціальний аспект ефективності методів адміністративного права є основним складником у системі критеріїв оцінювання їх результативності, оскільки саме він визначає рівень упорядкування суспільних відносин, що формують предмет адміністративного права, та реальний стан можливостей особи реалізувати свій адміністративно-правовий статус. До цієї групи критеріїв вчена відносить: рівень реалізації прав та свобод особи у публічній сфері; наявність та дієвість гарантій захисту прав особи; рівень дотримання принципів верховенства права, законності тощо; рівень та якість правозастосовчої практики; статистичні показники щодо порушень у сфері публічного адміністрування як його суб'єктами, так і приватними особами тощо [12, с. 139].

Поряд із вказаною групою критеріїв В.В. Юровська виділяє політичні критерії, які головним чином відбиваються у рівні реалізації політичних прав особи у публічній сфері та наявності розвиненого громадянського суспільства (кількість громадських організацій та якісні показники їхньої діяльності, спрямованої на участь у вирішенні загальнодержавних та місцевих питань, вплив на політичні процеси, що проходять у суспільстві; рівень реалізації політичних прав особи та їх гарантування і захисту тощо); економічний блок критеріїв, який дає змогу оцінити рівень фінансових та інших затрат унаслідок використання методів адміністративного права, рівень незаконного (необґрунтованого) втручання держави в приватний сектор економіки та ступінь реалізації економічних прав особи тощо (кількісні показники витрат фінансових, часових, людських та інших ресурсів на адміністрування правовідносин, обсяги фінансових надходжень (витрат) до бюджетів усіх рівнів внаслідок застосування того чи іншого методу; доцільність; адекватність; збалансованість; передбачуваність; прозорість та врахування громадської думки тощо). При цьому вчена-адміністративіст додатково зауважує, що у площині вказаного питання надзвичайно вагоме значення мають кількісні показники, що відображають рівень витрат під час адміністрування правовідносин [12, с. 142].

Природно, що за багатоаспектність критеріїв ефективності адміністративно-правової норми висловлюється й С.В. Шахов. У баченні вченого критеріями та відповідними показниками ефективності норм адміністративного права є:

– рівень реалізації прав і свобод особи в публічній сфері, який зокрема виражається як в кількісних показниках (відношення кількості випадків реального використання певного права в публічній сфері до кількості намірів осіб ним скористатися), так і в якісних (якість наданих адміністративних послуг, розвиток малого підприємництва тощо);

– аксіологічні критерії, що визначають ефективність адміністративно-правової норми з точки зору її співвідношення із соціальними цінностями (свобода, рівність, справедливість тощо). Показниками аксіологічної ефективності норми адміністративного права є якісні характеристики

ки, що дозволяють визначити ступінь переходу певного типу адміністративних правовідносин (їх суб'єктів) в інший, більш оптимальний, якісний стан за рахунок дії норм адміністративного права. Такими показниками можна вважати, наприклад, появу нових інноваційних можливостей реалізації прав особи, як то запровадження та подальше вдосконалення інституту електронних адміністративних послуг, спрощення порядку державної реєстрації актів цивільного стану (наприклад, народження) тощо. У свою чергу ефективність реалізації вказаних принципів може визначатись за допомогою кількісних показників (наприклад, мінімізація скарг громадян на дії або бездіяльність державних службовців, статистика вчинених державними службовцями кримінальних злочинів, адміністративних проступків та дисциплінарних деліктів і т. д.);

- економічні критерії, що відбивають, наприклад, рівень фінансових та інших затрат унаслідок використання конкретної адміністративно-правової норми або їх сукупності, демонструють рівень реалізації права особи на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, рівень реалізації фіскальної функції держави, у т. ч. наповнення державного бюджету за рахунок стягнення адміністративних штрафів, конфіскації майна тощо;

- політичні критерії ефективності адміністративно-правових норм, за допомогою яких встановлюється ефективність конкретних норм адміністративного права в аспекті сприяння досягненню цілей і завдань держави, виконання державою своїх внутрішніх та зовнішніх функцій;

- поведінкові та психологічні критерії дають змогу оцінити норму адміністративного права на предмет її сприйняття громадянами як обов'язкової до виконання; визначити ефективність адміністративно-правової норми залежно від її придатності до сприяння правомірній активності суб'єктів адміністративного права. Поведінкові та психологічні критерії оцінюються як за рахунок кількісних даних (наприклад, тих, що визначають кількість вчинених адміністративних проступків, що відображає реальний стан законності та правопорядку у суспільстві та ефективність впливу на нього відповідних норм адміністративного права), так і за рахунок якісних показників, що відображають стан правосвідомості суб'єктів;

- цільові критерії, які передбачають аналіз співвідношення між метою (цілями) адміністративно-правової норми і реальними результатами її реалізації суб'єктами адміністративного права. Так, наприклад, за рахунок аналізу динаміки кількості дорожньо-транспортних пригод, що відбулись внаслідок порушення правил дорожнього руху, можна судити про ефективність адміністративно-деліктних норм і т. д.;

- критерії конфліктності, що дають змогу оцінити ефективність норми адміністративного права за наслідками її реалізації, що приводять до зниження рівня конфліктності в суспільстві (у певній соціальній групі, колективі тощо), які, зокрема знаходять вираз у відповідних кількісних показниках (у т. ч. мінімізація адміністративно-правових спорів, динаміка кількості скарг приватних осіб тощо) [13, с. 118–127].

Перед тим як ознайомити із нашим підходом до вирішення вказаних наукових задач, зауважимо, що ми вважаємо за необхідне окреслювати не тільки критерії ефективності, але й показники ефективності у праві. При цьому, ми у повній мірі підтримуємо тих вчених-правників, які наголошують на важливості окреслення як кількісних, так і якісних показників, що дає змогу визначити правильність та ефективність механізму цілепокладання норм права більш глибоко. Також відзначимо, що ми не вважаємо доцільним та виправданим ототожнювати між собою умови, критерії та показники ефективності, оскільки всі ці три категорії є самостійними, хоча й тісно пов'язаними між собою складовими феномену ефективності у праві

Підкреслимо, що враховуючи той факт, що як нами було попередньо встановлено, ефективність механізму цілепокладання норм адміністративного права є комплексною категорією, яка включає сукупність різноманітних критеріїв та показників досягнення конкретних соціальних, економічних, політичних або інших результатів, система відповідного оцінювання має здійснюватися з урахуванням вказаних мірил та еталонів. При цьому, оцінка процесу формулювання та корегування цілей норм адміністративного права не завжди апіорі використовує усю сукупність критеріїв та показників оцінювання. Таке оцінювання у першу чергу має виходити із інституційної обумовленості тої чи іншої групи або системи адміністративно-правових норм, безпосередньої мети їх регулюючого впливу та спрямування останнього. Якщо ж відповідна нормативно-правова єдність спрямована на вирішення одразу кількох завдань соціального, економічного, політичного або іншого характеру, то визначення ефективності механізму цілепокладання та ефективності таких норм адміністративного права обов'язково враховує досягнення цими нормами відповідних ре-

зультатів. Разом з тим, для того, щоб у повній мірі оцінити ефективність процесу цілепокладання норми права, важливо закласти у критерії оцінювання показники якісного характеру, які б в ідеалі давали б змогу визначити правильність та повноту визначення або подальшого (за необхідності) корегування цілей правової норми.

Висновки. Таким чином, підбиваючи підсумок дослідження відповідного блоку порушеної проблематики відзначимо, що:

- критерії ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права – це визначене мірило оцінювання об'єкту дослідження крізь призму показників кількісного та якісного характеру;
- показники ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права – це узагальнені характеристики об'єкту дослідження, виражені у числовій або якісній формах;
- критеріями ефективності механізму цілепокладання норм адміністративного права можуть бути: функціональні, соціальні, економічні, політичні, ідеологічні та інші;
- функціональний критерій – дає можливість визначити повноту та правильність окреслення законодавцем цілей та призначення норм адміністративного права;
- соціальні критерії – відбивають рівень реалізації прав і свобод приватної особи у взаємовідносинах із органами публічної влади та їх посадовими особами, рівень організаційних та правових можливостей особи вступити у адміністративні правовідносини тощо. Соціальні критерії можуть бути представлені кількісними (відношення кількості випадків реального використання певного права в публічній сфері до кількості намірів осіб ним скористатися; кількість наданих адміністративних послуг, зареєстрованих громадських організацій або спілок, рівень соціального напруження у суспільстві і т.д.), та якісними (якість та простота надання адміністративних та соціальних послуг населенню, соціальна захищеність населення, безпека тощо) показниками;
- економічні критерії – можуть відображати здатність механізму цілепокладання норм адміністративного права закладати підвалини для результативного використання бюджетних та інших ресурсів з метою досягнення поставлених законодавцем цілей; можуть містити дані про фінансові та інші витрати, спричинені використанням адміністративно-правових норм; рівень виконання фіскальної функції держави тощо. Основними показниками економічних критеріїв оцінки ефективності вказаного механізму без сумніву є різноманітні кількісні показники (надходження до державного бюджету, розміри стягнених штрафів, рівень заробітної плати тощо). Проте серед таких показників також є і якісні дані, що, наприклад, можуть відображати ступінь переходу певного типу адміністративних правовідносин в інший, більш оптимальний, якісний стан за рахунок дії норм адміністративного права та правильного визначення її мети на стадії їх створення;
- політичні критерії дають змогу встановити здатність механізму цілепокладання норм адміністративного права сприяти досягненню цілей і завдань держави, виконання державою своїх внутрішніх та зовнішніх функцій та зобов'язань [14, с. 176-177].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пашков А.С., Явіч Л.С. Ефективність дії правової норми (до методології та методики соціологічного дослідження). *Радянська держава та право*. 1970. № 3. С. 40–48.
2. Шахов С.В. Норми адміністративного права: теоретико-правові аспекти ефективності: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2020. 442 с.
3. Ліпинський В.В. Ефективність тлумачення адміністративно-деліктних правових норм: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 439 с.
4. Адміністративне право України: навч. посіб.: у 2 т. / Галуцько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та ін.; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1. Загальне адміністративне право. 320 с.
5. Кудрявцев В.М., Нікітінський В.І., Самощенко І.С., Глазирін В.В. Ефективність правових норм. Монографія. М., 1980. 280 с.
6. Лепіш Н.Я., Проць І.М. Забезпечення результативності актів тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 37–45.
7. Болокан І.В. Критерії та показники ефективності реалізації адміністративно-правових норм: загальна характеристика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 79. С. 87–91.

8. Болокан І.В. Реалізація норм адміністративного права: проблемні питання теорії та практики: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 549 с.
9. Болокан І.В. Реалізація норм адміністративного права: проблемні питання теорії та практики: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 38 с.
10. Балабан С.М. Ефективність адміністративно-правового регулювання: наукові та організаційно-правові засади оцінки і забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 212 с.
11. Юровська В.В. Методи адміністративного права: теоретико-правові та праксеологічні аспекти: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 33 с.
12. Юровська В.В. Методи адміністративного права: теоретико-правові та праксеологічні аспекти: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 428 с.
13. Shahov S.V. Concept and classification of the conditions for the effectiveness of administrative law rules. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 6. С. 118–127.
14. Кантор Н. Ю. Цілепокладання норм адміністративного права: теоретико-правові та праксеологічні аспекти. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2024. 204 с.